

Posudek oponenta na diplomovou práci Romana Kurkina:
Vývoj plodnosti ve státech a regionech Evropské unie po roce 1991

Předložená diplomová práce je analyticko-komparativní studií dlouhodobého vývoje regionální diferenciace plodnosti v Evropské unii. Variabilita úrovně plodnosti a trendy jejího vývoje jsou zkoumány jednak na úrovni nižších regionálních jednotek, převážně tzv. jednotek NUTS 2, jednak na úrovni jednotlivých zemí. Na obou územních úrovních je vývoj plodnosti posuzován ještě z hlediska makroregionů EU, autorem nazvaných Západní a Východní Evropa, čímž je myšleno bývalé geopolitické rozdělení dnešní EU před rokem 1990 na státy socialistického a kapitalistického bloku. Především v prostoru tzv. Západní Evropy se zdá být toto rozdělení poněkud účelové, neboť z řady regionálních studií jsou známy dlouhodobě pozorované poměrně stabilní diference reprodukčního chování mezi jižní Evropou a státy západní a severní Evropy, potvrdila to i vlastní autorova analýza.

Práce je přehledná, má dobrou logickou stavbu a působí vyváženým dojmem, přestože zvolené téma je poměrně široké a vyžádalo si i značný rozsah (text bez příloh má více než 100 stránek). Autor totiž doplnil vlastní analytické výpočty ještě poměrně rozsáhlou diskusí s literaturou, zevrubně je pojednáno o historii vzniku srovnatelných regionálních územních jednotek v Unii a možnostech jejich využití z hlediska dostupných dat týkajících se plodnosti. Nedílnou součástí práce je rozsáhlá příloha, v níž kromě základních tabelovaných údajů je v 36 kartogramech názorně ilustrován vývoj diferenciace na všech zvolených regionálních úrovních během celého období. Příloha tak vhodně doplňuje uváženě používané tabulky a základní kartogramy věnované typologii regionů uvnitř textu.

Z práce je patrné, že autor k ní přistoupil s jistým nadhledem, kterého nabyl studiem značného množství literatury, z níž je také hojně citováno, a po zpracování velkého množství dat. Zvolil logické pracovní hypotézy založené na studiu literatury české i zahraniční provenience, i vhodné analytické ukazatele. Kladně hodnotím, že použil ve své analýze nejen tradiční a univerzálně použitelný ukazatel reprodukčního chování - úhrnnou plodnost - ale využil i ukazatele tzv. očištěné úhrnné plodnosti přihlížející v transverzálním přístupu též k změnám v rozložení rození dětí v čase, s cílem získat pravdivější obraz o vývoji variability plodnosti na úrovni států. Za velmi cenný považuji dobře zpracovaný teoretický úvod k studiu územní variability i diskusi nad zdroji dat v druhé kapitole, stejně jako přehledně zpracování metodické třetí kapitoly vysvětlující tradiční i nekonvenční ukazatele plodnosti.

Jakýmsi úvodem k autorově analýze jsou kapitoly pátá a šestá - první podává stručný obraz vývoje reprodukčního chování v Evropě v druhé polovině 20. století, další obsahuje kritickou diskusi nad několika regionálními studii, zabývajícími se analýzou variability úrovně plodnosti, použitými metodami a vysvětlujícími faktory. Vlastní autorova analýza je obsažena ve dvou dále strukturovaných kapitolách. Diference ve vývoji úhrnné plodnosti jsou sledovány na regionální úrovni NUTS správně pomocí tříletých průměrů, na úrovni států je používán zcela dostačující tříletý interval. Také metody použité pro hodnocení diferencí mezi regiony jsou zcela vyhovující, když jsou jednotně použity základní statistické ukazatele - variabilita souborů regionů všech územních úrovní je hodnocena pomocí variačního rozpětí, směrodatných odchylek, variačního koeficientu a Spearmanova koeficientu pořadové korelace, posuzována je i jeho statická významnost; ke komplexnímu zhodnocení změn v postavení územních jednotek je použito shlukové analýzy. Grafické vyjádření regionálních diferencí je jednotně postaveno na vyjádření odchylek od průměrných hodnot, tzv. indexů regionální diferenciace plodnosti, takže množství obrázků je přehledné.

Závěr práce je pak poměrně zevrubnou diskusí nad platností pracovních hypotéz a shrnutím výsledků analýzy, bohužel jeho zpracování kazí řada neobratných nebo dost nesrozumitelných formulací a nedostatečná korektura textu, což na rozdíl od ostatních částí působí dojmem určité úspěšnosti.

Přesto, že autor předložil velmi kvalitní práci, několik připomínek kromě již zmíněného závěru uvádím:

- hojně využívané hodnocení variability úhrnné plodnosti v regionech pomocí variačního rozpětí, směrodatné odchylky a variačních koeficientů je postaveno na průměrných hodnotách, takže při různorodosti regionů by bylo vhodné uvést, jakým způsobem byly aritmetické průměry získány, zda jsou převzaty z příslušných datových zdrojů či zda jde o výpočty autora (v tom případě, jakým způsobem jsou vypočteny - např. zda vycházejí z přímého výpočtu specifických plodností za celý soubor, či zda a jak při použití převzatých hodnot úhrnné plodnosti zohledňují populační váhu jednotlivých jednotek v souboru). Také není uvedeno, zda se od stejných průměrů pak odvozují v kartogramech používané indexy regionálních odchylek plodnosti. Toto by bylo vhodné zařadit již do metodické kapitoly, stejně jako bližší specifikaci použité metody shlukové analýzy.
- k seznamu literatury: kromě vlastního seznamu by bylo vhodné sestavit i přehled zdrojů dat, které jsou sice citovány v práci u tabulek a kartogramů, leč přesná specifikace je jen v poznámkách pod čarou v příslušné kapitole 2.3 a v přílohové tab. 11.
- na s. 96 v 2. odstavci je odkaz na nekonvenční ukazatele z kap. 6 – evidentně se to týká kap. 3.
- dotaz k publikaci kartogramů – zachovávají reprodukováné obrázky územních celků opravdu proporcionalitu dle uvedeného zobrazení v programu ArcGIS 9.2?

Přes drobné připomínky je diplomová práce podle mého názoru velmi zdařilá. Po formální stránce je vybavena všemi náležitostmi, text díky pozorné korektuře má minimum chyb, grafy i tabulky v textu i přílohách jsou kvalitně provedeny. Oceňuji kritický pohled autora při hodnocení výsledků výpočtů i převzatých analýz, schopnost širšího vnímání studované problematiky. Samotné výpočty znamenaly velké množství poctivé práce.

Diplomovou práci Romana Kurkina „Vývoj plodnosti ve státech a regionech Evropské unie po roce 1991“ navrhuji přijmout k obhajobě.